

Ficțiunile a trei generații

De Mihnea Măruță

Legionarii, comuniștii și noi. Ficțiunile a trei generații (I)

*“Avem impresia că suntem primii pentru care lumea nu mai prezintă nici o stabilitate – vreau să spun după război, cu societatea asta de consum, suprapopulația și celelalte. În realitate, stabilitatea trebuie să fi fost întotdeauna o ficțiune (...). **Orice generație construiește o ficțiune pentru generația următoare, o ficțiune numită mamă, casă, educație, religie.** Iar între o ficțiune și cealaltă nu există o strictă continuitate; dimpotrivă, nu e rar ca un tânăr să se revolte, să renege ficțiunea de stabilitate a părinților. Oricum însă, dacă nu se sinucide, dacă nu este prea puternic ori dacă nu vrea să cadă iremediabil în marginalitate, atunci va fi obligat – și cu cât mai repede, cu atât mai bine pentru el – să elaboreze o ficțiune nouă pentru propriii săi fii și fiice.”*

Am citat din “Toz grec”, fascinantul roman postum al lui Ioan Petru Culianu apărut de curând la editura Polirom. În acest citat se găsește un fir de idee care, dacă e tras cu binișorul, ne poate ajuta să înțelegem mai bine istoria politică și mentală a României din ultimii 70-80 de ani, dominată de două ficțiuni, legionarismul și comunismul, care nu și-au pierdut încă puterea de seducție.

Mai întâi, să limpezim premisele. Nevoia de stabilitate e definitorie pentru oameni și traiul lor împreună, deci nu mai trebuie justificată căutarea de metode care să o facă posibilă. De ce, însă, ficțiunea ar fi cea mai eficientă dintre aceste metode? Pentru că numai un ideal, numai un țel inventat, dotat cu elemente ale perfecțiunii, poate atrage o masă mare de indivizi într-o asemenea măsură, încât ei să se grupeze pentru a-l atinge, renunțând astfel la conflictele interne cauzatoare de pericol constant. Numai o ficțiune cu promisiuni comune, destinate tuturor, stârnește suficient magnetism pentru ca indivizii să-i subsumeze o parte din acțiunile lor sau chiar întreaga viață.

Frica de moarte poate fi deviată sau atenuată prin amăgirea că participi la un scop general foarte nobil și transpersonal, situat într-un orizont de timp acceptabil.

Asta au înțeles și așa au procedat atât legionarii, cât și comuniștii. Mântuirea ca neam – adică o fericire colectivă în viața de apoi, și dispariția inegalității – adică o fericire colectivă pe *această* lume, ambele respectă criteriul de ideal pentru care te poți minți că merită să te sacrifici. În plus, propaganda însoțitoare te convinge că acest ideal poate fi atins dacă nu de generația primă, întemeietoare, atunci măcar de copiii acesteia sau, cel mult, de nepoți. Acesta e orizontul “acceptabil” de care vorbeam, al cărui miraj energizează decizia de înrolare.

Păstrând termenii lui Culianu, este evident că o generație nu construiește *voluntar* o astfel de ficțiune: nu există un acord majoritar care să fie preliminar formulării visului. O dovadă la îndemână este că legionarismul s-a întărit prin aderență benevolă, în timp ce comunismul a beneficiat de impunere violentă, fiind îmbrățișat și asimilat abia în faza a doua. Discuția poate fi interminabilă, fiindcă ramificațiile și cauzele unei dominante istorice provin din multe domenii ale existenței; important, până aici, este să înțelegem *de ce* au reușit cele două ideologii să coaguleze și să rămână repere în imaginarul colectiv.

Ideea lui Culianu explică și obsesia comuniștilor față de “pericolul legionar” atât în primele decenii de după preluarea puterii, cât și după 1989, când tiparele bolșevice ale educației n-aveau cum să se estompeze subit. Iar explicația e aceasta: ficțiunile “se simt” reciproc, se detectează precum femeile care-și dispută același bărbat puternic. Ele nu pot coabita, niciuna nu poate tolera rămășițe ale

celeilalte, deoarece orice sâmbure îngropat poartă în sine potențialul triumfului. Ca atare, adepții lor se adulmecă, se urmăresc și se anihilează indiferent de mediul unde se ascund sau se intersectează.

Să rezumăm: în anii '30-'40 ai secolului trecut, cea mai influentă vrajă colectivă a fost făgăduința unei Românie „ca soarele sfânt de pe cer”. Îi recunosc fascinația chiar și unii care nu i-au cedat, precum Alexandru Paleologu, Neagu Djuvara sau, mai recent, Mircea Ionescu-Quintus. Generația celor născuți la început de secol se antrena pentru stabilitatea prin credință în timp ce refuza liberul arbitru al celor de altă părere. Sovieticii i-au omorât sau i-au distrus în pușcării, altfel nu i-ar fi înduplecat. Și viața a mers înainte, cum se spune, iar grosul generației de la mijlocul secolului, victimă a terorii și spălării creierelor, a ajuns să creadă în utopia egalitară ori să se autosugestioneze că șantierele sunt locul și modelul dăruirii de sine.

Dăm istoria pe „repede înainte” și iată-ne pe noi, ucenicii dedublării, copiii comuniștilor și nepoții generației seduse de Căpitan, defrișând o lume în care adevărul și libertatea au șansa de a trece de pe verso pe fața realității. Am trăit ficțiunea părinților și am aflat-o și pe cea a bunicilor, dar, cu toate că ambele continuă să inspire și să înfierbânte, suntem pe cale să ne elaborăm, inevitabil, propria iluzie, în care ne învăluim copiii, generația lumii virtuale. Dar despre asta, în textul de săptămâna viitoare.

“Americani”. Ficțiunile a trei generații (II)

N-am putut începe acest text până n-am găsit generației noastre (generația X sau a “decreștelor”) un nume rezultat din propria ficțiune de stabilitate. Am cântărit multe variante – individualiștii, protectorii, ocrotitorii, integraliștii, împliniții, “haberiștii” (de la latinescul *habere* - a avea), reducăioniștii, ambițioșii, insularii, ne-naționali, singularii, familiștii, carieriștii ș.a.m.d. Niciuna nu m-a mulțumit, niciuna nu acoperea toate caracteristicile, niciuna n-a aprins beculețul acela misterios care face „tilt!” când *știi*. De fapt, singura ficțiune capabilă să ne circumscrie generația, singurul nostru vis comun, al binecuvântaților-norocoșilor care am primit darul revoluției în plină adolescență sau tinerețe, este America. O Americă idealizată, un refuz al realității.

Rezum ce-am scris în primul „episod” (pornind de la un citat din Ioan Petru Culianu): cea mai eficientă cale spre stabilitatea unei comunități (cu atât mai mult a unei țări) este crearea unei ficțiuni, a unui ideal veridic care să mobilizeze indivizii, atenuându-le astfel sentimentul inutilității și frica de moarte. Teoretic, această „înregimentare” solidarizează și micșorează riscul violenței în respectiva comunitate. Ficțiunea câștigătoare, cea care ajunge să reprezinte iluziile unei generații, poate fi impusă din exterior (de pildă, comunismul), sau se poate închea precum mercurul, natural, fiind consecința unui proces mental care dă în pârg.

Apariția acestui magnet pe care fiecare generație și-l „aruncă” undeva, în viitor, este inevitabilă; comunitatea fabrică *oricum* un vis dominant. În plus, e esențial să înțelegem că acel vis e mincinos: el vrăjește și poate avea chiar efecte benefice la nivel personal sau social, însă, judecat ulterior, rămâne totuși o uriașă amăgire colectivă.

Mai spuneam săptămâna trecută că generația bunicilor noștri a fost fascinată de legionarism, iar cea a părinților a crezut în comunism, acestea fiind cele mai influente ficțiuni în România secolului XX. Ele au supraviețuit și continuă să atragă, dar, pentru că și curente de idei se stratifică, cel de acum are doar nuanțe răzlețe de verde ori de roșu pur.

Destul cu recapitularea. De ce cred că ficțiunea definitivă a generației dețelilor este „America”, iar noi, membrii acesteia, putem fi denumiți „americani” (neapărat cu ghilimele)? Nu vă grăbiți: nu propun asta doar pentru că filmele și muzica de peste ocean, *star system*-ul și întregul lor mod de viață ne-au hrănit fantasmele până în 1989 și continuă să ne servească drept modele. E mai mult decât atât.

Cel mai vizibil atribut al ficțiunii în care trăim noi, „americani”, este **renunțarea la proiectul național**. Legionarii voiau mântuirea neamului, iar comuniștii promiteau o țară de oameni fericiți; generația noastră nu are niciun scop de o asemenea anvergură, n-a fost și nu va fi în stare să lanseze o viziune pentru România pur și simplu pentru că, trezindu-se cu libertatea în brațe, s-a spart în suma scopurilor individuale ale membrilor săi, astfel delimitându-se inconștient de predecesoarele sale. (De aceea, printre variantele de nume apăreau „individualiștii”, „reducționiștii” sau „ne-naționali”).

Descoperirea libertății a însemnat, poate în primul rând, **posibilitatea îmbogățirii**. Ca efect al educației sau îndoctrinării, banii nu constituiau obiectiv în sine pentru bunicii, respectiv părinții noștri. Noi, „americani”, i-am readus, după 1989, în postura de principală scară de valori. Asta a determinat și obsesia pentru reușita profesională, și formarea unei categorii solide de „însurați” și „măritate” cu *job*-ul, și munca până la istovire, bolile, depresiile, refugiile sau scârba față de politică. (Așa mi-au venit „haberiștii”, „ambicioșii” sau „carieriștii”).

Ca de obicei, în tot răul e și-un bine. Unul imens și însuflețitor, care ne-a făcut cea mai tradiționalistă generație din Europa, potrivit unor studii date publicității în urmă cu circa trei ani. Noi, „americani”, nu ne-am mulțumit cu cariera: am vrut și familie. Și aici intervine altă trăsătură definitivă, un alt efect al privațiunilor pe care le-am văzut la cei mai vârstnici: **ne creștem copiii în cuiburi**, îi adăpostim cu asupra de măsură, le oferim aproape totul fără a-i confrunta serios cu pericole exterioare. Excepționalul scriitor sârb Milorad Pavić spune, la un moment dat, în „*Ultima iubire la Tarigrad*”, că generația învingătorilor, sigură și stăpână pe forța sa, crește o generație de învinși. (Astfel am ajuns la „protectorii”, „ocrotitorii”, „familiștii”...)

De fapt, o parte a vălului în care ne auto-înfășurăm este că **le vrem pe toate**. Nu ne-ajung nici profesia, nici familia, banii, relațiile sau măcar credința. Șocul revoluției – și vă puteți convinge zilnic de acest lucru – a fost atât de puternic, încât, de atunci încolo, ne alimentăm, și încă e suficient „combustibil”, cu optimismul că suntem speciali și, mai grav, că tot ce se întâmplă bun ni s-ar cuveni. („Integraliștii”? „Împliniții”?)

Dar cea mai mare dintre minciunile în care ne lăfăim, substanța ficțiunii noastre, mirajul care ne adoarme fără să ne dăm seama (și care mi-a aprins becuțelul acela misterios, când *știi*), este relaxarea inexplicabilă, idilica pajiște, anularea instinctelor și alte definiții pentru o **iresponsabilă senzație că generația copiilor noștri nu este și nu va fi amenințată de nimic**. Noi, „americani”, trăim cu impresia – complet aberantă, însă care ne apără de realitate – că urmașii noștri n-au altceva de făcut decât să-și împlinească vocația. De aceea nu-i pregătim pentru eventuale războaie, foamete, sărăcie sau dezastre naturale; de aceea am uitat și ne e indiferent, la o adică, vreun obiectiv național: am construit o ficțiune de stabilitate ca o insulă pașnică și prosperă, refuzând ideea oricărei posibile agresiuni.

Ne creștem copiii ca și cum, după moartea noastră, se va instaura armonia mondială, iar ei, destinați, naivi și luminoși, vor trăi fericiți oriunde le va plăcea, alegând ușor, călătorind simplu și respirând curat.

Acest text a apărut în două părți, la interval de o săptămână, pe site-ul **Impactnews.ro**:

Partea întâi a apărut la 14 martie 2011:

[http://www.impactnews.ro/editoriale/Legionarii,-comuni%C5%9Ftii-%C5%9Fi-noi.-Fic%C5%A3iunile-a-trei-genera%C5%A3ii-\(I\)-50004](http://www.impactnews.ro/editoriale/Legionarii,-comuni%C5%9Ftii-%C5%9Fi-noi.-Fic%C5%A3iunile-a-trei-genera%C5%A3ii-(I)-50004)

Partea a doua, la 21 martie 2011:

<http://impactnews.ro/editoriale/%E2%80%9CAmericanii%E2%80%9D.-Fic%C5%A3iunile-a-trei-genera%C5%A3ii-%28II%29-50306>